

5510 sayılı Kanunda Ücretsiz Sigortalı Uygulamaları

Mahmut Çolak

İş ve Sosyal Güvenlik Danışmanı

14 Ekim 2024

Sirküler No: 1120

5510 sayılı Kanunda Ücretsiz Sigortalı Uygulamaları

Genel kaide olarak, bir işveren emrinde hizmet akdine istinaden çalışanlara ücret ödenmesi esastır. Hizmet akdinin unsurlarından birisi de ücrettir. Ücret, emeğin kirası niteliğindedir. İşverenin sorumluluğudur. Saat, günlük, haftalık, aylık çalışmalar karşılığı ödenebileceği gibi işin miktarına göre ve kardan hisse şeklinde de verilebilir. **Ücretin ödenme şekli akdin niteliğini değiştirmez. Nakit veya sair şekilde ödenebilir.**

Hizmet akdinin unsurlarından birisi olan “ücret”; işverenin işçiye vermeyi taahhüt ettiği ücret emeğin kirası niteliğindedir. Ücret, para veya başka şekilde ödenir. Ücret, zaman birimi esasına (saat başına, günlük, haftalık, aylık gibi) veya iş birimi esasına (parça, ağırlık, alan veya hacim birimleri gibi) göre verilebilir. İşin miktarına göre verilen ücrete götürü ücret denilir. Ücret kardan pay verilmek suretiyle de ödenmiş olabilir. Ücrete mahsuben ödenecek avans da aynı niteliktedir. Bütün bu usuller ücretin ödenme şekline ilişkin olup, akdin niteliğini değiştirmemektedir. İş sözleşmesinin tanımında, işçinin ücret karşılığında iş gören kişi olduğu açıkça belirtilmiştir. Ücretin iş sözleşmesinde açıkça belirlenmemiş olması çalışmanın ücret karşılığı olmadığı sonucunu doğurmayacağı gibi ücretin uzun süre ödenmemesi de bu niteliğini ortadan kaldırmaz. Ancak, hatır için yahut ahlaki bir görev kapsamında çalışılan işler ücret karşılığı yapılan işler olarak kabul edilmez (SGK, 2013-11 Sayılı Genelge).

5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu’nun “**sigortalı sayılanlar**” başlıklı 4’üncü maddesinin birinci fıkrasının (a) bendine göre; bu Kanunun kısa ve uzun vadeli sigorta kolları uygulaması bakımından hizmet akdi ile bir veya birden fazla işveren tarafından çalıştırılanlar sigortalı sayılmışlardır.

Hizmet akdi oluşmadan da 4/1-a (SSK) kapsamında sigortalı olabilmek mümkündür. **Örneğin;** bir veya birden fazla işveren tarafından çalıştırılan ve Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından belirlenen; film, tiyatro, sahne, gösteri, ses ve saz sanatçıları ile müzik, resim, heykel, dekoratif

ve benzeri diğler uğraşları içine alan bütün güzel sanat kollarında çalışanlar ile düşünürler ve yazarlar; ceza infaz kurumları ile tutukevleri bünyesinde oluşturulan tesis, atölye ve benzeri ünitelerde çalıştırılan hükümlü ve tutuklular; işçi sendikaları ve konfederasyonları ile sendika şubelerinin başkanlıkları ve yönetim kurullarına seçilenler; Milli Eğitim Bakanlığı tarafından düzenlenen kurslarda usta öğretici olarak çalıştırılanlar

5510 sayılı Kanunun **“günlük kazanç sınırları”** başlıklı 82’nci maddesinin ikinci ve üçüncü fıkralarında ücretsiz çalışan sigortalı kavramları aşağıdaki şekilde yer almıştır.

“ Günlük kazançları yukarıdaki fıkroda belirtilen alt sınırın altında olan sigortalılar ile **ücretsiz çalışan sigortalıların** günlük kazançları alt sınır üzerinden, günlük kazançları üst sınırdan fazla olan sigortalıların günlük kazançları da üst sınır üzerinden hesaplanır.

İkinci fıkraya göre sigortalının kazancı alt sınırın altında ise bu kazanç ile alt sınır arasındaki farka ait sigorta primleri **ile ücretsiz çalışan sigortalılara** ait sigorta primlerinin tümünü işveren öder.”

Bu madde hükmü dikkate alındığında, sigortalı sayılmak için ücretle çalışmak zorunlu ve şart değildir; bir kimsenin ücret almadan çalışması, onun sigortalı sayılmasına engel değildir. Mülga 506 sayılı Kanun döneminde Yargıtay 21. Hukuk Dairesi tarafından verilen 20.06.1996 tarihli 250/409 sayılı kararda “Uyuşmazlık, işyerinde ücretsiz olarak çalışan kişinin sayılıp sayılmayacağı noktasında toplanmaktadır. **Sigortalı olmak için ücret şart değildir.** 506 sayılı Kanunun 3-I/B ve 78/II. maddelerine göre, **ücretin koşul olmadığı da açık ve seçiktir.**” Şeklinde hüküm verilmiştir.

Sigortalı hizmet sayılması için ücret mutlak şart değildir; ücret, para veya aynı bir şey de olabilir. Somut olayda, hizmetin karşılığı aynı yardım (buğday) olarak ödendiği de dosyadaki bilgi ve belgelerden anlaşılmaktadır.[1]

Sigortalılığın kabulü için “ücret” unsuru şart olmadığı gibi, ücretin “parça başına” veya “götürü” olarak verilmesi de sorunun çözümünde etkili değildir.[2]

Ücretsiz çalışmak, sigortalı sayılmayı engelleyen hallerden bulunmamaktadır. Kaldı ki bahşış dahi ücret kavramına dâhildir.[3]

Hizmet akdinde, çalışan hizmet görmek, çalıştıran ücret ödemek borcu altına girmektedir. Buradaki hizmet gerek bedenen gerekse fikren çalışmayı kapsamaktadır. Çalıştıran çalışma emir ve talimat verme, tavsiyede bulunma hakkına sahip bulunmakta, çalışan bir çeşit tabiyet altına girmektedir. Hizmetin ücret karşılığı kiralınması önem taşımaktadır. Hatır için ücretsiz görülen işler, ücret unsuru mevcut olmadığından hizmet akdi sayılmazlar.[4]

Bir kişinin işçi sayılabilmesi için, onun o işi bir karşılık uğruna yapması gerekir. Söz konusu karşılık, para biçiminde (yani, ücret olarak) belirlenebileceği gibi, eşya biçiminde de

kararlaştırılabilir. Esasen, bir kişinin hiçbir karşılık olmaksızın (yani, parasız) bir başkası için çalışması, genellikle düşünülmez. Nitekim başkasının işinin ücretsiz görüldüğü durumlarda, iş ilişkisinin yerine, vekillik ilişkisi veya bir yardım ve nezaket fiili söz konusudur.[5]

[1] Yrg. 21. HD., 12.2.1996, 661/685

[2] Yrg. 10. HD., 15.6.1982, 2745/6614

[3] Yrg. 10. HD., 27.4.1984, 2228/2315 (aynı doğrultuda, 14.6.1984, 3330/3390; 24.5.1983, 2307/2770; 8.2.1983, 260/491 sayılı kararlar da mevcuttur.)

[4] ERTÜRK Erkan, Sosyal Sigortalar Kanunu Uygulaması, Turhan Kitabevi, Birinci Bası, Mayıs 1999

[5] DEMİRCİOğLU-CENTEL, İş Hukuku, Beta Yayınları, 7. Bası, İstanbul 1999

Gerek 5510 sayılı Kanunun 4/1-a maddesi gerekse de 82'nci maddesinin ikinci ve üçüncü fıkrâ hükümleri ile yargının yerleşmiş içtihatlarından çıkan sonuç ve Sosyal Güvenlik Kurumunun da uygulamada kabul ettiği görüş; ücretsiz çalışmak 5510 sayılı Kanun anlamında sigortalı sayılmayı engellememektedir.

Yeri gelmişken işverenin ücretsiz çalışan eşinin sigortalılık durumunu da ifade etmekte yarar vardır. 5510 sayılı Kanun ve ilgili alt mevzuatında, kısa ve uzun vadeli sigorta kolları hükümlerinin uygulanmasında işverenin işyerinde **ücretsiz çalışan eşi** sigortalı sayılmamıştır. Bir işverenin işyerinde ücret karşılığı çalışan ve ücretleri işyeri kayıt ve belgelerine usulüne uygun bir şekilde intikal ettirilen eş sigortalı sayılacak, ancak herhangi bir ücret ödenmeyen eş ise sigortalı sayılmayacaktır. Kanunda işverenin işyerinde çalışan çocukları, ana, baba ve kardeşleri için herhangi bir istisna hükmü yer almadığından, işverenin hısımları hizmet akdine dayanarak çalıştıkları takdirde sigortaya tâbi tutulacaklardır. Ancak, baba veya anasına ait işyerinde çalışan mümeyyiz küçüklerin vâsinin iştiraki ile yazılı olarak yapılmış ve hakim tarafından tasdik edilmiş bir hizmet akdi mevcut olmadıkça sigortalı sayılmalarına imkan bulunmamaktadır. Bununla beraber işverenin 18 yaşını bitirmiş veya 18 yaşından evvel evlendiğinden reşit sayılmış çocukları hizmet akdi mevcut ise sigortalı sayılacaklardır.

Örneğın; işverenin 18 yaşından büyük olan çocuğu ücret almadan işyerinde çalışmaktadır. Bu kişinin 5510 sayılı Kanun kapsamında sigortalı olması gerektiğinden sigorta primlerinin tümünü işveren ödeyecektir (SGK, 2020-20 Sayılı Genelge).

Ancak, ileride kişinin ücret almadığı ile ilgili iddiasında, iyi niyetli işverenlerin zor duruma düşmeleri ihtimal dairesindedir. Yapılacak incelemelerde veya mahkemelerde çalışan kişinin en azından asgari ücret kadar ücret aldığı kabul edilerek işlem tesis ettirilebilecektir.

Ücretsiz çalışan sigortalıların hizmet bildirimleri prime esas kazancın alt sınırı üzerinden e-beyanname ile bildirilir, işçi ve işveren hisseleri dâhil primlerinin tamamı işveren tarafından Sosyal Güvenlik Kurumuna ödenir

PROZON'DAN

Yazılım, danışmanlık ve ücretsiz araçlar

YAZILIM VE HİZMET

Bordro ve Özlük Yazılımı

Karmaşık bordroyu tek motorda çalıştırın.

prozon.net/bordro-ve-ozluk-yazilimi/

Bordro Outsource

Operasyon bizde, ekran ve veri sizde.

prozon.net/insan-kaynaklari/bordro-outsource/

Ar-Ge, Teknopark, TEKMER

Kurgu, başvuru ve muafiyet süreçleri.

prozon.net/yatirimlar-ve-ar-ge/

ÜCRETSİZ ARAÇLAR

Hesap Makineleri

Bordro ve tazminat hesapları; üyelik gerekmez.

prozon.net/hesap-makineleri/

Analiz Merkezi

Teknopark ve teşvik analizleri.

analiz.prozon.net

Yıllık Parametreler

SGK ve vergi parametreleri, yıl yıl.

prozon.net/yillik-parametreler/

GÜNCEL KALIN

Mevzuat Takvimi

Beyan ve ödeme günleri tek takvimde.

prozon.net/mevzuat-takvimi/

Mevzuat Sirküleri

Haftada üç gün, ücretsiz e-posta bülteni.

prozon.net/sirkuler/#bulten

Bu belge <https://prozon.net/sirkuler/5510-sayili-kanunda-ucretsiz-sigortali-uygulamalari/> adresindeki sirkülerden 21.09.2026 04:10 tarihinde üretilmiştir. Mevzuat değişebilir; güncel metin için siteyi ziyaret edin. Sirküler, bilgilendirme amaçlıdır; somut olaylar için danışmanlarımızla görüşün.

Prozon Kurumsal Teknoloji Çözümleri A.Ş. · Artan Plaza, Bağlarbaşı, Feyzullah Cd. No:140 Kat:5, 34844 Maltepe / İstanbul · +90 216 808 02 39 · bilgi@prozon.net